

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ต้องพัฒนามาตั้งแต่เด็ก เพราะทั้งร่างกายสมอง นิสัย จิตใจ ของมนุษย์นั้นจะสร้างและหล่อหลอมได้ดีในวัยเด็ก นักจิตวิทยาพัฒนาการทั้งหลายตั้งแต่ ดอลลาร์ด (Dollard), เจอร์ซิลด์ (Jersild), กิเซลล์ (Gesell), เฮิร์ลอค (Hurlock) มาจนถึงไอคอรัน (Eichom), คัมมิงส์ (Cummings) หรือ บี (Bee) ต่างยืนยันถึงความสำคัญของความเจริญทางด้านร่างกายในเด็กปฐมวัยทั้งสิ้นซึ่งถือว่าเป็นความเจริญที่ไม่อาจมีสิ่งใดทดแทนได้ในภายหลัง (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2524)

จากการศึกษาของบลูม (Bloom) ผู้ที่มีชื่อเสียงมาก ทางด้านจิตวิทยาการศึกษาเกี่ยวกับการวัดและการประเมินผลการศึกษาได้กล่าวว่าเด็กอายุ 0-6 ขวบ เป็นช่วงที่มีการพัฒนาความสามารถที่จะเรียนรู้มากที่สุดและการเรียนรู้เหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อชีวิตในอนาคตของเด็กเป็นอย่างยิ่งเพราะสติปัญญาได้รับการหล่อหลอมไปในช่วงนี้ถึง 80% ของสมองของผู้ใหญ่ปกติถือว่าเป็นวัยทองของชีวิต (หม่อมดุษฎีภริยาพัฒน์ ณ อยุรยา อ่างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2536) ดังนั้นเด็กอนุบาลซึ่งเป็นวัยเริ่มต้นของการเข้าโรงเรียน และมีอายุระหว่าง 4-6 ขวบ จึงจัดได้ว่าเป็นวัยที่มีความสำคัญมากดังเพียร์เจท์ (Piaget) ได้อธิบายว่าเป็นวัยที่เริ่มรู้จักการแก้ปัญหา หากเป็นการแก้ปัญหาด้วยการรับรู้และยังไม่รู้จักการใช้เหตุผล ผู้ที่เกี่ยวข้องควรจะเข้าใจธรรมชาติของเด็กวัยนี้ซึ่งเป็นวัยที่กำลังเจริญเติบโต การประสานงานระหว่างกล้ามเนื้อใหญ่เจริญขึ้นมากทำให้เด็กใช้พลังกำลังชุกชนไม่อยู่เป็นที่ ข้างพุดมีช่วงความสนใจสั้น และมักจะห่วนเล่นมากกว่าเรียน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2525)

มีผู้ศึกษาถึงพฤติกรรมของเด็กระดับอนุบาลอยู่บางส่วนใหญ่เป็นการศึกษาถึงพฤติกรรมทางด้านอารมณ์และสังคมของเด็ก เช่น การศึกษาพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนของบุญนำ แก้วปิ่นทอง (2525) การศึกษาพฤติกรรมทางสังคมของนักเรียนปฐมวัยของ พิไลลักษณ์ จำเมือง (2525) การศึกษาพฤติกรรมทางอารมณ์และสังคมของชั้นเด็กเล็กที่บ้านที่โรงเรียนในหมู่บ้านจังหวัดนครราชสีมาของระพีวรรณ คล้ายแดง (2534) ซึ่งพอจะสรุปพฤติกรรมของเด็กวัยนี้ได้บ้าง กล่าวคือพฤติกรรมที่เด็กแสดงออกมามีสาเหตุเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านวุฒิภาวะของร่างกายและการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการจัดการศึกษาของเด็กวัยนี้จึงเป็นการเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญาและภาษาของเด็กมิได้เน้นให้อ่านออกเขียนได้ (สำนักงานคณะ

กรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2534) และวิธีการจัดการศึกษาระดับนี้จึงเป็นการจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างพัฒนาการของเด็กทุกด้านให้มีความสัมพันธ์กัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2531)

สำหรับในการวัดผลพฤติกรรมของเด็กในระดับนี้โดยธรรมชาติของเด็กวัยนี้จึงเป็นเรื่องของการวัดความพร้อมของพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญาและภาษาเพื่อสนองความมุ่งหมายที่วางไว้ ไม่ใช่วัดเพื่อการตัดสินได้หรือตก เนื่องจากเด็กมีพัฒนาการพร้อมๆกันทุกด้านจึงต้องใช้วิธีการวัดผลหลายวิธีดังตารางที่ 1 (ลัดดา นิละมณี, 2531 ; ราชิ ทองสวัสดิ์, 2523)

ตารางที่ 1 สัดส่วนของวิธีการวัดผล ตามเกณฑ์การจัดน้ำหนัก จำแนกตามชั้นและภาคเรียน

วิธีการวัดผล	เกณฑ์การจัดน้ำหนัก			
	ชั้นอนุบาลปีที่ 1		ชั้นอนุบาลปีที่ 2	
	ภาคที่ 1	ภาคที่ 2	ภาคที่ 1	ภาคที่ 2
1. การสังเกต	50 %	40 %	40 %	40 %
2. การสนทนา	40 %	30 %	30 %	30 %
3. การตรวจสอบ	10 %	15 %	10 %	10 %
4. การใช้ข้อสอบปากเปล่า	-	10 %	10 %	10 %
5. การใช้ข้อทดสอบ	-	5 %	10 %	10 %
รวม	100 %	100 %	100 %	100 %

ที่มา:ลัดดา นิละมณี "คู่มือครูอนุบาล นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา ศูนย์การเรียนรู้กิจกรรมเสรี ระดับเด็กวัยก่อนประถมศึกษา 2531."

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าการวัดผลของเด็กระดับอนุบาล จำแนกตามภาคเรียนที่ 1 และภาคเรียนที่ 2 ในทุกชั้นปีทั้งชั้นอนุบาลปีที่ 1 และชั้นอนุบาลปีที่ 2 จำเป็นต้องใช้วิธีการสังเกตมากที่สุด เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับลักษณะพฤติกรรมและพัฒนาการของเด็ก

การสังเกต (Observation) เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เปิดโอกาสให้ผู้รวบรวมข้อมูลสัมผัสกับความเป็นจริงและสิ่งที่จะต้องการรวบรวมด้วยตนเอง ทำให้มีโอกาสที่จะรวบรวมข้อมูลได้ตรงตามสภาพความเป็นจริงได้มาก และสามารถที่จะรวบรวมรายละเอียดของข้อมูลในแนวลึกได้ (บุญเรียง ขจรศิลป์, 2533) การสังเกตที่ดีนั้นผู้สังเกตจะต้องมีวิธีการมองที่จำกัดเฉพาะสิ่งที่ต้องการสังเกต มองรายละเอียดลึกซึ้งของสิ่งนั้น รวมทั้งมีการจดบันทึกไว้ ผู้สังเกตจะต้องทำการสังเกตอย่างมีความตั้งใจ และไม่มีความลำเอียงส่วนตัว รวมทั้งมีประสาทสัมผัสและการรับรู้ที่ดี เป็นธรรมชาติโดยไม่ให้ผู้ถูกสังเกตรู้สึกขัดเขิน (ทิวาพร พลพานิช, 2535 และรุ่งนภา พุ่มพฤษ, 2534) ข้อดีของการสังเกตก็คือ ได้ข้อมูลที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิ และได้รายละเอียดที่เกิดขึ้นครบถ้วนไม่ว่าผู้ถูกสังเกตจะเต็มใจให้

ข้อมูลหรือไม่ หรือจะพูดจาได้หรือไม่ก็ตาม เหมาะจะใช้กับข้อมูลที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน (นงลักษณ์ วิรัชชัย, เอกสารอัดสำเนา)

สำหรับการสังเกตพฤติกรรมของเด็กนั้น จะทำให้ได้ข้อมูลพื้นฐาน (Baseline Data) ของพฤติกรรมที่ต้องการจะพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลง ซึ่งข้อมูลเหล่านั้นจะช่วยให้สามารถตัดสินใจอย่างถูกต้องว่าพฤติกรรมใดควรพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงซึ่งจะทำให้ปรับปรุงแก้ไขได้ทันทั่วทั้ง ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงผู้สังเกตควรเข้าไปมีส่วนร่วมในสถานการณ์ที่แวดล้อมเด็กด้วย (Fine & Sanstom, 1988)

ถึงแม้ว่าการสังเกตพฤติกรรมของเด็กเป็นวิธีที่นิยมใช้แพร่หลายในการวัดและประเมินผลในระดับอนุบาลแต่ก็ยังพบปัญหาคือ

- 1) ครูไม่มีการสังเกตพัฒนาการของเด็กอย่างมีระบบ
- 2) ครูไม่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเด็กอย่างมีระบบ
- 3) ครูไม่มีการวิเคราะห์พฤติกรรมของเด็กอย่างมีระบบ
- 4) การประเมินผลพฤติกรรมโดยสรุปของเด็กยังยึดมุงอยู่ที่การสอบครั้งสุดท้ายก่อนปิดภาคเรียนเท่านั้น
- 5) การรายงานผลให้ผู้ปกครองทราบยังไม่มีความหมายหรือให้ประโยชน์เท่าที่ควร

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ นิคม ทาแดง และประดินันท์ อุปนิย (อ้างถึงในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2524) ซึ่งถึงปัญหาในการสังเกตของครูอนุบาลว่ามักจะไม่มีการตั้งจุดมุ่งหมายไว้ชัดเจนว่าจะสังเกตพฤติกรรมหรือพัฒนาการใดไม่มีการวางแผนเกี่ยวกับวิธีการที่จะบันทึกพฤติกรรมที่สังเกตได้คงเป็นการสังเกตที่ยังขาดระบบที่ดีและมักไม่มีการเก็บข้อมูลที่ได้อย่างเป็นระบบ ดังนั้นจึงไม่สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมของนักเรียนอย่างเป็นระบบได้เช่นกัน ส่วนการประเมินพฤติกรรมโดยสรุปของเด็กก็เช่นเดียวกันที่จริงแล้วควรประเมินจากพัฒนาการสะสมของเด็กที่ได้จากการสังเกต เก็บข้อมูล และวิเคราะห์อย่างมีระบบ แต่เท่าที่ปรากฏส่วนใหญ่ประเมินจากการสอบก่อนปิดภาคเรียนในแต่ละภาค

สำหรับการรายงานความก้าวหน้าของเด็กให้ผู้ปกครองทราบนั้นควรมีการรายงานเป็นระยะ ๆ จากข้อมูลที่มีอยู่เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อให้ผู้ปกครองได้รับรู้ผลพัฒนาการของเด็กในปกครองของตนเมื่อพบว่าเด็กมีปัญหาในระยะใดก็จะได้ร่วมมือกันป้องกันหรือแก้ไขได้ทันทั่วทั้ง แต่เท่าที่เป็นอยู่ก็คือการรายงานผลโดยทั่วไปมักรายงานจากความทรงจำของครูซึ่งอาจผิดพลาดได้ถ้าครูจำผิดและมักเป็นการรายงานเพียงให้ผู้ปกครองรับทราบตามวาระที่ควรทราบมากกว่าจะเป็นการรายงานผลความก้าวหน้าเพื่อให้ผู้ปกครองเกิดความชื่นชมหรือร่วมมือกับครูในการป้องกันแก้ไขปัญหาพัฒนาการด้านต่างๆของเด็ก

จากประสบการณ์ในการสอนนักเรียนระดับอนุบาลของผู้วิจัยมาเป็นเวลา 2 ปีทำให้เห็นว่าในปัจจุบันครูยังขาดเครื่องมือในการเก็บข้อมูลพฤติกรรมของนักเรียนที่ได้จากการสังเกตที่เป็นระบบ

และสะดวกในการบันทึกข้อมูลตลอดจนเป็นเครื่องมือสื่อความเข้าใจที่ถูกต้องต่อผู้ปกครอง และจากการศึกษาของผู้วิจัยเครื่องมือที่ใช้ในการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนนั้นส่วนใหญ่เป็นแบบสังเกตพฤติกรรมของต่างประเทศเช่น เครื่องมือบันทึกพฤติกรรมภายในชั้นเรียนของ Withall (1949); แบบวิเคราะห์พฤติกรรมทางวาจาของ Flander (1960); เครื่องมือที่ใช้สังเกตชั้นเรียนของ Harris (1963); เครื่องมือที่ใช้สังเกตพฤติกรรมด้านการเรียนการสอนของ Oscar (1967) ซึ่งเครื่องมือเหล่านี้เน้นแต่พฤติกรรมทางวาจาบ้าง เน้นเฉพาะพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนบ้างตามวัตถุประสงค์เฉพาะของเครื่องมือแต่ละชิ้น นอกจากนี้ยังมีแบบสังเกตพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนและพฤติกรรมทางสังคมของนักเรียนปฐมวัยของพิไลลักษณ์ จำเมือง (2525) ซึ่งเหมือนกันกับของบุญนำ แก้วมีนทอง (2525) โดยดัดแปลงมาจากแบบสังเกตด้านการเรียนการสอนของ Oscar ซึ่งก็เน้นเฉพาะพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนและพฤติกรรมทางสังคมของนักเรียนปฐมวัยเพื่อเปรียบเทียบระหว่างหน่วยงานที่จัดการศึกษาในระดับปฐมวัยอาจกล่าวได้ว่าแบบสังเกตที่พัฒนาไปแล้วนั้นยังไม่สนองความต้องการเท่าที่ควร แบบสังเกตแต่ละแบบก็มีวัตถุประสงค์และข้อจำกัดแตกต่างกันไป

โดยเหตุนี้เพื่อขจัดปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงเห็นว่าถ้าครูมีเครื่องมือใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลพฤติกรรมของนักเรียนอย่างเป็นระบบสามารถเก็บพฤติกรรมต่างๆของนักเรียนได้อย่างสะดวกและชัดเจนก็จะทำให้การรายงานผลความก้าวหน้าของพฤติกรรมหรือพัฒนาการของนักเรียนเกิดประโยชน์อย่างมากต่อทั้งครูเองและผู้ปกครอง โดยเฉพาะผู้ปกครองนั้นจะรับรู้ถึงพฤติกรรมของเด็กอย่างชัดเจนซึ่งหากมีที่บกพร่องจะได้ร่วมมือกับครูหาทางแก้ไขพฤติกรรมที่เป็นปัญหาอย่างทันท่วงทีและส่งเสริมพัฒนาการของพฤติกรรมที่ดีต่อไป

ดังนั้นผู้วิจัยจึงคิดทำการศึกษาครั้งนี้ขึ้นซึ่งเป็นการใช้เทคนิควิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักเรียนอนุบาลที่จะนำไปสู่การพัฒนาเครื่องมือที่เป็นแบบสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนคงจะเป็นประโยชน์ต่อครูมากที่สุดที่จะทำให้เกิดความสะดวก รวดเร็วและง่ายต่อการบันทึกพฤติกรรมของนักเรียนที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริงและยังเป็นระบบพร้อมทั้งจะทำให้เกิดผลดีต่อนักเรียนและต่อการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพกับผู้ปกครองต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษานี้มุ่งพัฒนาแบบสังเกตสำหรับให้ครูใช้ในการบันทึกและรายงานข้อมูลพฤติกรรมของนักเรียนในระดับอนุบาล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้วางขอบเขตในการทดลองใช้แบบสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนระดับอนุบาล ดังนี้

1. ให้ครูที่ทำการสอนอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 1-2 ในโรงเรียนประถมศึกษาในเขตอำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นผู้ใช้เท่านั้นเนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าครูอนุบาลทุก ๆ แห่งได้ผ่านกระบวนการเรียนการสอนด้านจิตวิทยาพัฒนาการเด็กมาบ้างแล้วและได้เกี่ยวข้องกับเด็กโดยตรงคงมีประสบการณ์ในการสังเกตเด็กมากพอสมควร ประกอบกับเป็นการเก็บข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมต้องอาศัยความร่วมมือจากครูซึ่งทางโรงเรียนในเขตอำเภอธวัชบุรีให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี
2. ทำในช่วงระยะเวลา 1 เดือน คือตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม ถึงวันที่ 1 สิงหาคม 2540

ข้อจำกัดของการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ การเลือกกลุ่มตัวอย่างในโรงเรียนอนุบาลเลือกอย่างเฉพาะเจาะจงเพื่อให้สะดวกในการเก็บข้อมูลเชิงธรรมชาติ ดังนั้นการอภิปรายผลจากการวิจัยก็มีขีดจำกัดในการเชื่อมโยงไปสู่ประชากรคือนักเรียนอนุบาลปีที่ 1-2 ในโรงเรียนอนุบาลและสถานที่ยื่นๆนอกจากนี้โดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งไม่ได้เน้นการเชื่อมโยงผล (Generalizability) ไปสู่ประชากรหรือกลุ่มตัวอย่างอื่นๆ ก็ยังเป็นการเพิ่มขีดจำกัดในการแปลผล อย่างไรก็ตามผู้วิจัยหวังว่าผลการวิจัยครั้งนี้จะให้ข้อมูลที่ดีเกี่ยวกับการบันทึกและรายงานเกี่ยวกับพฤติกรรมนักเรียนอนุบาลซึ่งอาจเป็นประโยชน์สำหรับครูและผู้ปกครองในบริบทอื่นๆต่อไป

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

แบบสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนอนุบาล หมายถึง เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อที่จะใช้เก็บรวบรวมข้อมูลพฤติกรรมการแสดงออกของนักเรียนด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาโดยการสังเกตของครูขณะอยู่โรงเรียน ทั้งระหว่างที่มีการเรียนการสอน, ก่อน-หลัง การเรียนการสอน

พัฒนาการด้านร่างกาย หมายถึง ความสามารถทางร่างกายที่เด็กกระทำได้ เช่น ขึ้นลงบันไดได้เอง เล่นฟุตบอลได้ จับดินสอลากเส้นได้ เป็นต้น

พฤติกรรมด้านอารมณ์ หมายถึง การแสดงออกของสภาพจิตใจที่เกิดขึ้นภายในตนเองเป็นความรู้สึกที่ได้รับอิทธิพลจากบุคคลอื่น หรือสิ่งแวดล้อมต่างๆและแสดงออกมาในรูปแบบต่างๆเช่น หัวเราะ ร้องไห้ ยิ้ม กระเทียมเท่า ฯลฯ

พฤติกรรมด้านสังคม หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกเนื่องจากได้รับอิทธิพลจากบุคคลอื่น หรือพฤติกรรมที่แสดงออกโดยได้รับการควบคุมจากองค์กรทางสังคมที่มีการจัดรูปแบบแล้ว เช่น ครอบครัว โรงเรียน

พฤติกรรมด้านสติปัญญา หมายถึง พฤติกรรมที่เกี่ยวกับการใช้ความสามารถทางสมองที่เกี่ยวกับความเข้าใจภาษา ความคล่องในการใช้คำหรือภาษา การคิดคำนวณ การมองเห็นความสัมพันธ์ ความจำ การรับรู้และการให้เหตุผล

ความตรงของเครื่องมือ (Validity) หมายถึง ความสามารถของแบบสังเกตซึ่งใช้ในการวัดได้ตรงตามความมุ่งหมายความตรงของการวิจัยครั้งนี้จะครอบคลุมถึงความตรงตามเนื้อหา(Content Validity) ความตรงตามทฤษฎี (Construct Validity) และความตรงตามสภาพ (Concurrent Validity)

ความตรงตามเนื้อหา หมายถึง ความสามารถของแบบสังเกตที่วัดได้ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม โดยใช้ผู้เชี่ยวชาญ

ความตรงตามทฤษฎี หมายถึง ความสามารถของแบบสังเกตที่วัดได้ตรงตามทฤษฎี โดยใช้ผู้เชี่ยวชาญ

ความตรงตามสภาพ หมายถึง ความสามารถของแบบสังเกตที่วัดผลพฤติกรรมได้ตรงตามสภาพการณ์จริงในพฤติกรรมทุกด้านโดยตรวจสอบคำตอบจากผลการใช้แบบสังเกตของครูกับสมุดบันทึกพฤติกรรมนักเรียนฉบับเดิม

ความเที่ยงของเครื่องมือ (Reliability) หมายถึง ความสามารถของแบบสังเกตที่ให้ผลการวัดที่มีความคงเส้นคงวา ผู้ใช้จะนำไปใช้เมื่อไรหรือผู้ใช้จะเป็นใครผลที่ได้จะสอดคล้องกันซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ใช้ผู้สังเกต 2 คนใช้เครื่องมือชุดเดียวกัน สังเกตนักเรียนคนเดียวกัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ได้เครื่องมือที่เป็นแบบสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนระดับอนุบาลสำหรับครูที่ชัดเจนเป็นระบบและสะดวกต่อการใช้งาน
- 2) นำไปสู่การรายงานประเมินผลพฤติกรรมนักเรียนจากครูต่อผู้ปกครองได้ละเอียด ชัดเจนขึ้น
- 3) เป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือสังเกตพฤติกรรมนักเรียนในระดับอื่นๆต่อไป